

**КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
КАФЕДРА**

**КОНСТИТУЦІЙНОГО
ПРАВА ІНСТИТУТУ
ПРАВА
АСОЦІАЦІЯ
УКРАЇНСЬКИХ**

**АСОЦІАЦІЯ
УКРАЇНСЬКИХ
ПРАВНИКІВ**

Міжнародна науково-практична конференція

**КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР
25-РІЧНОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРА-
ВОТВОРЕННЯ**

(м. Київ, 23 червня 2021 року)

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**Київ
2021**

Конституція України: ціннісний вимір 25-річного досвіду державотворення та правотворення: Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 червня 2021 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К. : ФОП Кішка І. В. 2021. – 628 с.

До збірника увійшли тези наукових доповідей, присвячені сучасним проблемам становлення вітчизняного конституціоналізму; впливу зарубіжних (європейських) конституційних цінностей на формування сучасного національного конституціоналізму; сучасним проблемам національної конституційної доктрини, її впливу на державотворчі процеси в Україні; ролі Конституції України у формуванні національної правової системи; проблемам реалізації чинної Конституції України та напрямам конституційної реформи в Україні, способам та правовому механізму її проведення.

Видання розраховане на фахівців у галузі конституційного права– науковців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних спеціальностей, політиків, експертів та фахівців-практиків з питань державного будівництва.

Редколегія: Костицький В.В., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України; Марцеляк О. В., доктор юридичних наук, професор.

Адреса редколегії: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, юридичний факультет (кафедра конституційного права),
01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60. Телефон: (044) 235-43-27,
e-mail: const_pravo@univ.net.ua

Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст. Тези друкуються в авторській редакції.

© Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, 2021

© Кафедра конституційного права, 2021

© Асоціація українських правників, 2021

дотримання принципу рівного виборчого права в контексті обов'язкових квот певних суб'єктів виборчого процесу у виборчих комісіях, доступу незалежних кандидатів до виборчих кампаній, реального дотримання гендерної рівності тощо, що очевидно потребує додаткового аналізу, за наслідками якого можуть бути випрацьовані варіанти корегування ситуації).

Одним із вагомих доказів відповідності виборів, що проводились в Україні в останній час, міжнародним стандартам та конституційним принципам (які, на нашу думку, цілком узгоджуються із такими стандартами), є, наприклад, висока оцінка організації і проведення місцевих виборів 2020 року, отримана з боку Європарламенту та Місії ОБСЄ/БДПІЛ (англ. Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) [3].

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4396>.
2. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.
3. Україна здобула визнання за демократичні вибори та зміцнення плюралізму. URL: <https://mailchi.mp/ifesukraine.org/runmorewomen-eng-4819278?e=e0ca7141c9>.

Єфремова Н.В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
історії держави і права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРОЕКТ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ СТЕПАНА БАРАНА, ЯК МАЛОВІДОМА ПАМ'ЯТКА З ІСТОРІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

28 червня 2021 року в Україні відзначається 25 років з часу прийняття Конституції Незалежної України. Основний Закон з'явився лише на п'ятий рік

після здобуття Україною незалежності, хоча перші проекти було підготовано ще у 1991 році. Тривалий і складний процес розробки документу відобразився у 15 його проектах, але завершальний період роботи припав на квітень, травень і червень 1996 року. Конституція народжувалась у складних політичних і наукових дискусіях, які не припинились і після її прийняття. З 1996 року до змісту Конституції сьома законами були внесені зміни та доповнення, останнім у 2019 році, але до сьогодення дискусія не вщухає.

Традиційно, святкуючи ювілейні дати глобальних подій в історії вітчизняного права, прийнято казати не тільки про здобутки та проблеми, а й про історичні віхи його еволюції. Така традиція є цілком логічною і закономірною, бо закони не повинні народжуватись без врахування культурних традицій конкретного народу. Таку позицію ми можемо побачити навіть у тексті самої Конституції України 1996 року, де, наприклад, у статті 11 її авторами прямо зазначено, що: «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України» [1]. Згадки прикладів з історії українського державо- і правотворення присутні і в інших статтях документу, що призводить до висновку про те, що історичні культурно-правові традиції стали важливим компонентом у процесі вироблення Основного Закону України.

Доцільно нагадати, що при підготовці тексту Конституції України 1996 року для вивчення пропанували не лише Конституції Радянської України, а і напрацювання українських правників ХХ сторіччя доби Української революції 1917-1921 років. І хоча перелік таких матеріалів не є дуже великим, але є у ньому доволі унікальні розробки, наприклад проект Основного Державного Закону «Про устрій Української Держави», підготований відомим правником, заступником голови Всеукраїнської Національної Ради Степаном Бараном у 1920 році [2]. Остаточна підготовка проекту припала на травень 1920 року, коли у Кам'янці-Подільському свою роботу розпочала спільна комісія з вироблення нової Конституції УНР. Її очолив міністр внутрішніх справ М. Білінський.

Приватний проект Конституції, підготовлений С. Бараном, має назву Основний Державний Закон «Про устрій Української Держави» і складається з

десяти розділів: 1. «Українська Держава»; 2. «Православна Церква»; 3. «Права та обов'язки горожан»; 4. «Державний Сойм і Державна Рада»; 5. «Голова Держави»; 6. «Правительство»; 7. «Самоврядування»; 8. «Суд»; 9. «Оборона Держави»; 10. «Переходові і кінцеві постанови» та 150 артикулів [2, с. 9-32].

У першому розділі проекту автор встановив: «Українська Держава є самостійною і незалежною державою з демократичним, парламентарним і республіканським устроєм і носить назву: Українська Народна Республіка» [2, с. 9]. Відповідно § 3 проекту передбачалось, що «більші частини Української Держави, що являють собою окремі господарські інтереси, здобудуть місцеву автономію з власними Краєвими Сеймами, які видаватимуть закони у справах місцевого значення» [2, с. 9]. Вперше за всю практику державотворення УНР з'явилося положення, згідно з яким кордони Української Держави встановлювалися і замінювалися тільки Основним Державним Законом [2, с. 9. – §4]. Державним гербом Української Держави залишався тризуб золотого забарвлення на синьому тлі, а державною мовою встановлювалась українська. Згідно § 9 проекту вся повнота влади в Українській Державі належала «до загалу її горожан» (громадян. – *Н.Є.*), що виконує цю владу в царині законодавчій через Державний Сойм, в царині виконавчій через Голову Держави і Раду Міністрів, в царині виміру справедливості через незалежні суди».

Згідно проекту парламент називався Державним Сеймом Української Держави і передбачався «однопалатним тілом». Він обирався на підставі загального, рівного як для чоловіків, так і для жінок, прямого, таємного і пропорційного голосування. У другому розділі православна церква в межах Української Держави проголошувалась автокефальною з патріархом у Києві. У майбутньому передбачалось окремим державним законом означити загальні принципи її організації та її правове становище у державі. У третьому розділі проекту зазначено: «всі горожане Української Держави, як чоловіки так і жінки, без різниці віри, народності і походження є рівні перед правом» [2. – Арт.13, с. 10]. Скасовувались усі дворянські титули як причина соціальної нерівності громадян в державі. Усі громадяни мали рівні політичні права. Затверджувались свобода віросповідання [2. – Арт. 18-21], національного, економічного і культурного розвитку для національних меншин [2. – Арт. 22], гарантувались забезпечення права людини на свободу [2. – Арт. 24-25],

недоторканність помешкання громадянина [2. – Арт. 27], охорона власності, свободу пересування [2. – Арт. 29], обрання професії [2. – Арт. 30], таємниця листування та кореспонденції [2. – Арт. 37], вільність думки, слова і друку в межах закону [2. – Арт. 37]. Отже, автор проекту активно намагався реалізувати принцип рівноправності усіх громадян держави, відхиливши «трудоий принцип».

У проєкті автор використав ідею соціальної та правової держави, і хоч Україна не визначалася ним соціальною державою, як, наприклад, це зроблено у ст. 1 розділу I Конституції України 1996 року, проголошені соціальні права і свободи у ньому є одними з найчисленних із закріплених.

Велике значення на той час, як і сьогодні, мало питання правового захисту людини від непомірної експлуатації, забезпечення працюючим здорових умов праці та відповідного рівня винагороди за працю. Тому у 31 статті також було стверджено право держави контролювати як умови найманої праці так і її винагороду. За проєктом кожен громадянин мав право на вільний вибір професії (Арт.30), а обмеження в цьому напрямі були можливими лише на підставі закону. Працедавці і робітники визначались в статті 31 рівними супроти себе.

Порівнюючи статтю 32 проєкту С. Барана зі статтею 44 Конституції України можна побачити гарантування громадянам країни права на страйк. Заслужовує на увагу і стаття 35 проєкту, де встановлювалось «Держава є обов'язана винагородити громадянину шкоду, що йому заподіється урядованням державних цивільних, або військових осіб, що не було згідне з законом, або з обов'язками служби. Внесення позову проти держави о відшкодування з цього титулу не залежить від дозволу держави. Держава має право жадати від урядовця, що заподіяв шкоду, звороту відшкодування, що вона його заплатила пошкодованому громадянину. Ті самі постанови відносяться і до відповідальності самоврядувань та громад за шкоду, що їм заподіяно громадянам протизаконним урядованням їх органів...» [2. – Арт. 34]. Тобто, в статті прямо говориться про суб'єктивне публічне право, коли приватна особа має право звернутися з позовом до держави через суд, що свідчить про дуже високий рівень демократичності цього проєкту. Нагадаємо, що в сучасній Конституції України, нажалі такий пункт відсутній.

Вперше в проєкті Основного Закону України передбачалась обов'язкова загальна початкова освіта для громадян держави. Так, артикул 40 проєкту фактично забезпечив можливість вибору професії людини, бо неграмотна людина неспроможна скористатися правом широкого вибору професії.

Щодо обов'язків громадян перед державою, то у проєкті зазначалось: «всі горожане є обов'язані до вірності державі...» [2, Арт. 44], затверджувався загальний військовий обов'язок для чоловіків [2, Арт. 45–46], громадяни зобов'язувались коритися державним законам і шанувати законну владу [2, Арт. 47]. Стосовно іноземних осіб, артикулом 48 встановлювалось, що: «кожний чужинець з часу, коли вступив на землю Української Держави, є вільний, стоїть під охороною її законів і користується зі всіх прав українського горожанина, крім прав політичних» [2. – Арт. 48]. Проєкт також містив положення про громадянство Української Держави, до якого належали: «1) Всі особи української народності, що мешкають в межах Української Держави; 2) всі особи інших народностей, що в дні першого липня 1914 р. стало найменше від року мешкали в межах Української Держави і їх діти, причому не рахується за стало замешканих всі урядові і військові особи бувшої Російської імперії, що не уродилися в межах Української Держави» [2, Арт. 14]. Окремим законом передбачалось більш повно встановити процедуру набуття та позбавлення громадянства.

На наш погляд, вельми слабо нормативно розробленим був сьомий розділ проєкту про самоврядування, де так і не були сформульовані конституційні принципи взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в державі. У восьмому розділі встановлювалось, що: «судові вироки і постанови видаються в імені Української Народної Республіки» [2, Арт. 129]. Організацію та компетенцію судів повинні були визначити окремі закони. Судді призначались главою держави з числа повноправних громадян держави, які відповідали вимогам (майбутнього Закону про судій. – Н.Є.), та визнавались як повністю незалежні і підпорядковувались тільки законам [2, Арт. 132]. Судовий процес передбачався проєктом усним і гласним. Утворювався і єдиний Найвищий Касаційний Суд [143, Арт. 136].

Узагальнюючи викладене, підкреслимо, що проєкт Конституції С. Барана містить у собі такі конституційні принципи, як: розбудова демократичної,

соціальної, правової держави з розподілом влади на три окремі гілки – законодавчу, виконавчу та судову, верховенство закону в державі. Автор послідовно і неухильно намагався реалізувати принцип рівноправності усіх громадян держави, не беручи до уваги ознаки національності, походження, віросповідання та статі. І хоча проект створювався автором як тимчасовий, він позначився досить новаторськими для того часу поглядами. Разом з тим, документ практично не містить у собі положень з Конституції УНР 1918 року та важливих висновків з політичних реалій революції в Україні 1917-1920 років. Мабуть ці обставини у сукупності з іншими проблемами і призвели до появи у проекті недоліків та різних помилок юридично-правового характеру. Однак, після обговорення, комісія внесла низку доопрацювань та затвердила урядовий проект Конституції України, якому все ж не судилося стати діючою Конституцією.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Устрій Української держави, проекти конституцій УНР. Львів. 1920. – 32 с.

Захарченко Петро
*доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та історії
права та держави Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА: РІК 1918

Процес розвитку конституцій у світі загалом та Європі зокрема, на переконання дослідників їхньої історії, проминув кілька етапів. Перший (старих конституцій) – з моменту їхньої появи і до Першої світової війни; другий – міжвоєнне двадцятиріччя (нових конституцій); період після Другої світової війни і до сьогодення (новітніх конституцій). Кожен із названих періодів має

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР 25-РІЧНОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОТВОРЕННЯ

Наукове видання

**Міжнародна науково-практична конференція
ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
(м. Київ, 23 червня 2021 року)**

Збережено авторський стиль та орфографію

Комп'ютерна верстка – Юлія Порицька, Арсен Болгарев
Дизайн обкладинки – Богдан Прудкий, Кішка Іван

Підписано до друку 14.06.2021 р.
Наклад 100 прим. Зам. 1733

Збірник тез доповідей видано за фінансової підтримки
Адвокатського об'єднання «Ореховський та Коломієць»

ФОП Кішка Іван Васильович
Свідectво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої
справи ДК № 6673 від 11.03.2019 р.
Київ, вул. Ярославів Вал, 9
kishka.biz